

Jättiläispeura, Lascaux'n luola

Taiteita ei ole kuutta tai seitsemää, niitä on satoja ja tuhansia (istumisen taide, taivaalle katsomisen taide, hevosen kaulaan kapsaltamisen taide...). Ne lisääntyvät, muuttavat muotoaan, sulautuvat toisiinsa ja repeävät kappaleiksi. Silti taide voi olla pelkkä. Se on, mikä se on, singulaarinen ja anarkkinen. Kasvi, joka ei kasva mitään varten eikä mistään syystä, ei pyri eikä pohjaudu. Paradoksaalista kyllä vain nämä seikat takaavat, että taiteet eivät koteloidu ikkunattomiksi monadeiksi tai tylsiksi työkaluiksi, vaan avautuvat, ulottuvat ja tarttuvat elämissenarvoiseen. Siksi taiteen kysymys ei ole miksi, mutta se voi olla missä ja miten.

*

Ensimmäinen taidekokemukseni oli pimeys. Olin kai neljän, lastenteatterissa, lautalattialla. Hetki ennen näytöksen alkua. (Elokuvateatterin pimeys on kevyempää, teatterin pimeys nokea.) Näyttelijät olivat lähellä, eivätkä he tuntuneet aikuisilta, vaan kehollistuneilta unilta ja tunnistamattomilta eläimiltä. Juonta en muista, eikä sillä väliä. Muistan pelänneeni. Tärkeää oli kokemus aavis-

tamattomasta ja lempeästä kaaoksesta, joka ei suinkaan ylittänyt, vaan alitti ja pohjusti arkipäiväisyyden. Arvaamaton paljastui, kenties ensimmäistä kertaa, hyväksi.

*

”koettaa

Tunnustelemista, kokeilemista, tutkimista, yrittämistä yms. Merkitsevän *koettaa*-verbin rakenteellinen vastine on viron murteellinen *koeta*- ’yrittää, koettaa, laatia’. Karjalassa on suunnilleen samassa käytössä saman vartalon pitempi johdos *kuotella*. Verbit ovat johdoksia verbistä *kokea*. Suomen kirjakielissä *koettaa* on ensi kertaa mainittu Eerik Sorolaisen postillassa vuonna 1621.”¹

*

Kokeellisuus on kokemuksen viritin. 1900-luvun historiallinen avantgarde ei onnistunut tärkeimmässä tehtävässään, kokeellisen ajattelun ja elämisen demokratisoimisessa ja arkipäiväistämisessä. Päinvastoin kokeellinen runo, esitys ja kuva mielletään edelleen elitistiseksi,

keinotekoiseksi ja etäiseksi, vaikka nimenomaan kokeellisuus on taiteellisista eetoksista läpäisyvoimaisin ja elämänmuotoisin. Samalla se on muutosvoimaisin, koska kokeilija joutuu asettumaan koetteelle ja muuttumaan itse. Pelkkyyden kokeellisuus ei tarkoita taidetta taiteen vuoksi. Paljon vähemmän. Taiteella itsessään ei ole merkitystä. Se on vain tapa paljastaa sellaisuus siellä, missä se on odottamatonta. Hän joka istuu, istumalla istuu, on asentonsa tarkkuudessa totta.

*

Danten helvetti on paikka, jossa asennot ovat pakotettuja, ahtaita ja epäluontevia. Kehot ovat saneltuja. Teatterissa pitää istua, näyttelyesineisiin ei saa koskea, kun musiikki loppuu, konserttisalista poistutaan. Pelkkä ei pakota. Sitä voi koettaa, siihen voi jäädä tai kirjoittaa, siinä voi jopa asua. Taiteen filosofiaa, estetiikkaa ja kriittikkä ei näiden suhteiden syntymiseen tarvita.

*

Argentiinalainen runoilija Roberto Juarroz kirjoittaa: ”Jos jätetään pois kaikki ylimääräinen ja suljetaan ulos kaikki puuttuva, jäljelle jää luultavasti jotain olemisen kaltaista. Tai ehkä ei-oleminen. Mutta jos lasketaan yhteen kaikki ylimääräinen ja kaikki puuttuva, jäljelle jää jotain ihmisen kaltaista. Ja jos otetaan kaikki mikä ei jää yli eikä puutu, jäävät tyhjät kädet. On yksi olemisen muoto: oleminen. Mutta on toinenkin olemisen muoto, ihmisen tapa olla: jäädä yli ja puuttua. Runous on lähempänä jälkimmäistä. Silti se ei voi unohtaa ensimmäistä.” Yli- ja alijäämien ihminen asuttaa saastan ja halun maailmaa. Jos ihminen on edes likimain Juarrozin kuvaileman kaltainen, tarvitaan taiteita kaikkea muuta paitsi spektaakkeleja, musiikkitaloja ja kulttuuripääkaupunkeja. Mieluummin siis jättömaita, sillanalusia, hirvien makuupaikkoja, hylättyjä vesitorneja. Mikä vielä tärkeämpää, jos taide on pelkkä, se ei ole erityisen saati välttämättömän inhimillinen. Mutta kuitenkin: tarvitaan tyhjät kädet, ketterät sormet ja lyhyet kynnet. Jotain ihmisen kaltaista.

*

Taistellakseen omaa syrjäyttämistään vastaan taiteen on syrjädyttävä. Tullakseen jokapäiväisen radikaaliksi ja koskettavaksi sen on ensin kätkeydyttävä, väistettävä ja vetäydyttävä. Juostava helvetinkyytiä pöpelikköön samaltappurat pölyten. Taiteen liha tuodaan kotiin valmiissa marinadissa, vaikka sen perässä olisi tosiasiaa lähdeävä syvään korpeen. Vasta jahdattuna se voidaan kohdata tasa-arvoisesti sellaisena kuin se on, uhanalaisena, vaarallisena ja pelkkänä.

*

Pelkkä taide on ajankohdistaan ja paikoistaan tarkka. Sen tarkkuuteen kuuluu allekirjoittaa syntymänsä hetki

ja toteutumisen tapa. Siihen kirjautuvat voimat, jotka sen tekevät mahdolliseksi, ja toiset, ei välttämättä vastakkaiset, jotka todistavat sen tapahtuvan mahdollottoman, siis oman olemattomuutensa ja epäonnistumisensa, rajalla. Mikään epäinhimillinen ei ole sille vierasta. Sillä on reiviirejä, pesiä, vuodenaikoja ja menehtymisensä hetki. On itsestään selvää, että kirjallisuus alkaa maamyyrän kuolemasta.

*

Pyhänmiestenpäivän vastaisena yönä vuonna 2001 olimme tutkimassa Onkiniemen vanhaa tehdasaluetta. Kapeassa rinteessä, pimeydessä, jonka lumi teki näkyväksi, piirtyi geometrinen muoto, kuutio, kanttiinsa puolisoista metriä. Menin lähemmäs, koskin. Hiltalleen, käsi alkoi nähdä kuution tahkoilla muotoja. Yksityiskohtaisia ruumiinjäseniä, lantioita, varpaita. Jotain ihmisen kaltaista. Kuution päällä oli multakerros ja siitä hapsotti talven kellastuttama ruoho. Kimpale joukko-hautaa, lateksista valettu, hylättyä ulkona yössä. Kymmenen vuotta myöhemmin se on siellä vieläkin. Heti Särkänniemen huvipuiston verkkoaidan takana.

*

Pelkkä taide voi olla poliittista omin ehdoin. Poliittista se on silloin, kun se ei vaadi tai väitä mitään, vaan todistaa itsessään omaehtoisen olemistavan puolesta. Tämä omaehtoisuus ei ole vaihtoehtoista, ei potentiaalista, vaan jo tässä, aina uudelleen jo olemassa, tunnistamistaan odottaen. Italo Calvinon romaanissa *Näkymättömät kaupungit* Marco Polo sanoo sen näin, kuvaillessaan helvettiä, joka on lähempänä kuin Danten: ”Elävien helvetti ei ole jotain sellaista mikä on tulossa; jos helvetti on olemassa, se on jo täällä, helvetti jota elämme päivästä päivään ja jonka muodostamme eläessämme yhdessä. On kaksi tapaa olla kärsimättä siitä. Ensimmäinen on monille helppo: hyväksyä helvetti ja tulla osaksi siitä eikä enää nähdä sitä. Toinen on vaikea ja vaatii jatkuvaa tarkkaavaisuutta ja oppimista: on etsittävä ja tunnistettava kuka ja mikä helvetissä ei ole helvettiä, on sallittava sen säilyä ja annettava sille tilaa.”

*

Hyvä ajattelu paljastaa koettelemalla helvetin rakenteen ja sen heikot kohdat, lepo- ja voimapaikat. Kokeellisuus on siksi vapauden metodi, johon se sisältyy ja sitoutuu. Näin ei ole tapahtunut. Pelkkä ei ole vielä paljastunut. Se on jäänyt jäljelle.

Viite

- 1 Kaisa Häkkinen, *Nyky-suomen etymologinen sanakirja*. WSOY, Helsinki 2004, 451.